

A BRASSÓI UNITÁRIUS LEÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Brassónak a múlt század nyolcvanas éveiben 352 unitárius vallású lakója volt. 152 a belvárosban lakott, a többi megcszlott a három más városrészben és végig a Tömös völgyén.

Ha ezek mögé a számok mögé vetünk egy pillantást, a következő tényekre bukkanunk. Az omladozó városfalak között lakók azért voltak többségben, mert azok jobbára háztartásbeli, gazdasági cselédek vagy iparostanulók voltak. Önálló kereskedő talán egy sem, kisiparos is alig volt e hiten lévők között. Bolgárszegben és Bolonyában már voltak kisgazdák, önálló vagy másnál dolgozó iparosok, a Tömös völgyén végig pedig az épülő Kolozsvár—Predeál-i vonalon dolgoztak sokan, s akkor is legfőképpen Ürmösről betelepültek lehettek. Ezek az unitárius hívek azonban egymásról nem is tudtak, s legtöbbször mindössze a falubelijeivel tartott fenn közelebbi kapcsolatot. Arról pedig, hogy valamikor e városban is lehetett unitárius gyülekezet, már senki nem tudott semmit.

Annál inkább számon tartotta ezt Ferenc József unitárius püspök s néhány háromszékköri belsőember, kik elég gyakran szorgalmazták a brassói hívek lelki életével való foglalkozást. De minden vágy csak elvi vonalon mozgott mindaddig, amíg végre nem került ide egy olyan ember, ki itt helyben próbált valamilyen egyházszervezési munkát beindítani.

Az isteni gondviselés így hozta Brassóba 1881-ben Killyéni Endrét. Itt csurán a helyzet megértéséért utalunk néhány életrajzi adatára. Kilyénben született 1852. május 24-én. Iskolában járt Sepsiszentgyörgyön, Székelykeresztúron, majd felkerült Kolozsvárra a teológiára, ahol 1875-ben papi szigorlatot tett. Közben bölcsészettanhallgató is volt és köztanítói oklevelet szerzett. Azzal egy ideig Bánffyhunyadon tanított, majd kinevezték Brassóba a polgári fiúiskolához, 1882-ben pedig az itteni ipariskola igazgatója lett.

Ideérkezése évében cikk jelent meg a Keresztény Magvetőben a brassói unitáriusok megszervezésének szükségességéről. Killyéni mint tanár és igazgató amúgy is foglalkozott az iskolás gyermekek hitügyével, s mint unitáriust igen érdekelte, kik és milyen formában akarják itt a hívek összegyűjtését munkálni. Nem utolsó sorban pedig arra is gondolt, hogy ha itt egy népes gyülekezetet lehetne beszervezni, annak esetleg éppen ő lehetne az első lelkésze. Ilyen irányban Boros György akkori teológiai tanárral levelezést is folytatott.

Hamarosan meggyőződött azonban arról, hogy ott senki semmiféle szervezkedésről nem tud, s azt a gondolatot egyetlen ember melengeti — Molnár János református lelképásztor. Az unitáriusok ugyanis hozzá vették gyermekeiket keresztelni, ő temette el halottaikat, s egyik-másik ott volt a kepefizetők jegyzékébe felvéve. A házaspárok legtöbbje esküdni s lakodalmazni rendszerint valamelyik fél szülőfalujába mentek. Az újszülöttek be- és a halottak kiiktatása pedig ugyancsak komoly dolog volt, mert 1895 október 1-ig még nem létezett állami anyakönyv s így mindenki csak az egyházi nyilvántartásban szerepelt.

Killyéni egyelőre mindössze négy unitárius gyermeket tudott felkutatni. Azoknak kezdett hittant tanítani s rajtuk keresztül unitárius családokat megismerni. A vallásitanításra püspöki megbízatást kapott s így legalább a néhány gyermek sorsa rendeződött.

Mint egyházi tanácsos és mint Ferencz József gyermekeinek egykori nevelője igen bensőséges viszonyt tartott fenn Killyéni az unitárius püspökkel, s gyakran váltották levelet. Egy 1848. július 4-ől kelt levélben négy sűrű oldalon feltárta az egész brassói helyzetet és kérte a Főhatóságot, adjon meghatározott utasítást Lófi Áron bölöni esperesnek — hová a brassói szórvány amúgy is tartozott — a brassói eklézsia megalakítására. Ezt a levelet az itteni leányegyházközség alapító levelének tekinthetjük. Itt említjük meg, hogy abban az esztendőben Killyéni még egy értékes segítséget kapott Végh Mátyás tanár személyében. Utóbbi Verespatakon született 1852-ben, Tordán és Kolozsvárt tanult, Tordán és Ludason tanított, majd 1884-ben a brassói polgári iskolához nevezték ki. Rendkívül kellemes, szellemes, költői-írói lélek, ki Killyénivel egy évben született, talán Kolozsvárt együtt is tanult s minden valcsínúség szerint a jó barát hívására jött ide. Így két oszlopos tagja már volt az alapítandó eklézsiának.

1885-re tehát mindenképp elérkezettnek látszott a cselekvés ideje. Az esperes fe'sőbb utasításra megjelent itt április 6-án, s így egybe lehetett hívni az alakuló közgyűlést, igaz, mindössze 39-en voltak együtt, de már 103 egyháztagot vettek számba, a hivatalos kimutatás szerint pedig 333 unitárius élt Brassóban. Nagy lelkesedéssel kimondották a leányegyházközség megalakulását. Veress György csizmadiamester lett a gondnok, jegyzője pedig Killyéni Endre. Választottak még három keblitanácsost és egy egyházfit. Meghatározták, hogy a reformátusok vendégszeretetét veszik igénybe, kik felajánlották a Hirscher utcai imaházuk használatát, és minden hónapban egvszer, valamint a sátoros ünnepeken rendszerint szteletet tartanak. A kántoriát a református énekvezér vállalta. Az anyakönyv vezetését Molnár János református lelkész végezte továbbra is. Anyaegyházközség egyelőre Bölön maradt.

Rövidesen megindult a brassói hívek ma már hagyományosnak tekinthető áldozatkészsége. Szorgalmas asszonykezek úrasztali terítőket varrtak, a gondnok egy ma is meglévő cinkpalackot ajándékozott, és beindította a mindenkori úrvacsorai kenyér és bor adományozását. A bölöni anyaegyházközségből kértek úrvacsorai kelyhet, ahonnan megkapták az erre szükséges réznt, amivel megvehették a ma is létező ezüst serleget. Egy helybeli unitárius egy ezüst tányért adott s így összegyűltek a szükséges klenódiatok.

1888-ban maga Ferencz József püspök jött el vizsgálatot tartani. Legnagyobb öröme itt egy lelkes kis közösséget és még lelkesebb vezetőket talált.

1890-ben a kicsi gyülekezet nagy szomorúságára Killyéni Endrét elhelyezték, s a nagy lendülettel végzett itteni munkáját el kellett hagynia. Még szerencse, hogy itt maradhatott helyette Végh Mátyás, ki szintén mint jegyző vezette a kicsi gyülekezetet és tanította a hittant. Mint ismert író, ő is nagy tekintélynek örvendett, s ez hasznára vált ekléziájának is. De éppen tehetsége és a közéletben vállalt sokféle szerepe vitte el őt is, ugyanis néhány év múlva kinevezték Fogarasra középiskolai igazgatónak. Ismét elárvult a szépen fejlődő leányegyházköztség. Közben azonban már Veress György gondnok is betanult szerepébe, és nagy körültekintéssel vezette tovább közösségét.

Közben elkészült a pompás új református templom, s szintén a már élete végéhez közeledő Molnár János lelkész jóvoltából azt továbbra is az unitáriusok rendelkezésére bocsátották. Csak a beszolgálással volt a baj, mert Bölön távol volt, s az esperes igen elfoglalt ember, és különben is már kora miatt sem kívánta a gyakori bejárást. Ezért szolgálatát legtöbbször Vaska Béla szentkirályi lelkészre bízta, ki lassan állandó beszolgáló lett. Majd később, mikor Vaska végleg Kőkösbe került papnak, a vasútvonalon könnyebben utazhatott Brassóba, s ha nem is rendszeresen, de még hittant is tanított, így került át a brassói leányeklézsia Kőkös anyaházközséghez.

A helybeliek nem is vártak senki mástól segítséget. Veress György gondnok ígéretéhez híven a tízéves fordulóra előteremtette az ezer forintot, ami már egy szép kis családi ház értéke volt. Meg is indult a tervezés, hogy egy alkalmas házat vagy telket vegyenek, mert mindenképpen úgy szeretnék volna, hogy oda később templomot, vagy legalább imaházat éríthessenek. Remélték, ha egy ilyen ingatlan tulajdonosa lehet a kicsi eklézsia, az majd csak idecsábít valahonnan egy parot is, aki aztán végre kézbe véve az irányítást, fellendítheti az egyházi életet.

A tervezetésbe azonban beleszólt a gondnok halála. Meghalt Veress György, ki a leányegyházközség alakítása óta annyi türelemmel és ragaszkodó szeretettel vezette a kicsi közösséget. Ez idő tájt visszakerült ugyan Killyéni Endre is Hosszúfaluba iskolaigazgatónak, akit meg is választottak a brassói eklézsia főgondnokává, de már nem tudott olyan eredményesen dolgozni, mint amikor itt lakhatott hívei között. Még szerencse, hogy közben idekerült Vernes István dr. ügyész, ki a nehéz időkben lelkesen állott a gyülekezet munkásai közé.

Ez idő tájt jelent meg az Unitárius Közlönyben az árkosí lelkész cikke, ahol egy körlelkézség felállítására tett javaslatot. Brassó központtal ajánlotta egy olyan lelkészi állás szervezését, ahonnan Bukarest nagy számú unitárius híveit is össze lehetett volna gyűjteni. Tervéhez egyszerre szeretne volna megnyerni a Központ és szolgatársai anyagi segítségét is. Egyelőre azonban még senki sem tartotta elég érettnek az időt Brassót anyaházközséggé alakítani.

Már a leányegyházközség idején felszínre került néhány név, akik később buzgó munkásokká váltak itt. Ilyenek voltak Albertfy Sándor építési vállalkozó, Benedek Lajos és Ungvári Lajos csizmadia, Tellmann Béla

szabómester, dr. Kovács Sándor orvos és Kádár Sándor mészáros. Volt már egy komoly kis csoport, akik munkájára számítani lehetett. Így az E. Főtanács is elérkezettnek látta az időt, és a brassói leányegyházközséget rendes anyaegyházközséggé minősítette át. Nagy volt az öröm, nagy a lelkesedés. Bár még egy talpalatnyi helyet sem lehetett itt unitárius tulajdonnak nevezni, de már papot választhattak.

SZABÓ SÁMUEL

A GYÜLEKEZET MINT A LELKÉSZNEVELÉS ESZKÖZE

Alapános egyházi álláspont, hogy a lelkész az egyházközség val'áskereszkölcsi öre, a gyülekezet nevelője, ki a szó hatalmával és személyes példaadással a gyülekezet valláskeresősi fejlődését hivatott munkálni, s általában minden keresztény erény mintaképe gyanánt kell állnia a gyülekezet előtt.¹

A másik általánosan elfogadott tény pedig az, hogy a lelkészt a teológiai intézetben képezik ki hivatásának betöltésére.

Ilyen körülmények között szokatlannak tűnik lelkészi mivoltunkat — ha bizonyos mértékben is — a gyülekezet nevelő hatásának tulajdonítani.

Nincs valahol ellentmondás? A lelkészt a gyülekezet nevei? Nem fordítva? S mi akkor a teológiai nevelés szerepe?

Fzekről a kérdésekről találtam szembe magam, amidőn tíz évnél több gyakorló lelkészi szolgálat után újra meglátogattam a teológiát, s elbeszélgettem a mostani hallgatókkal a gyülekezeti életről. Aztán a Keresztény Magvető 1972. első számában megjelent két cikk újra a gyakorlati munka területére hívta fel a figyelmemet. Ugy éreztem, hogy nagyon hasznos lenne — tekintettel arra, hogy a folyóirat elsősorban a lelkészeknek a fóruma — elbeszélgetni egymással ez úton is a gyakorlati lelkészi munkáról, hogy elmondjuk véleményünket, tapasztalatunkat mindnyájunk érülésére.

A fenti kérdésekre keresez hát a feleletet e kis tanulmányban.

A címben feltüntetett megállapítással egy pillanatra sem akarom kisebbiteni a teológiai nevelés értékét és fontosságát, csirán egy tényre kívánok rámutatni, arra, hogy a lelkészi hivatás kialakulásában a gyülekezetnek olyan szerepe van, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Az ideális lelkésznevelés a gyülekezetben kezdődik, a teológiai intézetben folytatódik, végül a gyülekezetben teljesedik ki.

Az egvének a gyülekezetből kell elindulnia a lelkésszé válás útján, és a gyülekezetbe fel visszatérnie ahhoz, hogy lelkész legyen.

Egy gvséges gyülekezet vallásos élete, közelebbről egy vallásos buzgóságú család kell az indítást megadja az egvének a lelkészi hivatás felé.

A lelkészi hivatáshoz szükséges elméleti ismereteket a teológiai intézetben szerezzük meg. Ilyen szempontból nélkülözhetetlen jelentősége